

Veileder om krav til produksjon av kjæledyrfôr som benytter animalske biprodukter

Endringer	
Dato	Punkter endret
10.11.2020	Publisert for første gang.
07.01.2021	Oppdatering om mikrobielle krav til rått kjæledyrfôr og melding til Mattilsynet ved mikrobielle overskridelser i kap. 5 som følge av regelverksendring (forordning (EU) nr. 2020/762).
22.02.2021	Oppdaterte krav om merking av rått kjæledyrfôr og varsling av mikrobiologiske funn i kap. 5, som følge av regelverksendring (forordning (EU) nr. 2020/762)
05.02.2021	Endret beskrivelse av fettvev i kap. 5
06.01.2021	Endret beskrivelse av registrering i skjematjenesten.
01.11.2022	Inkludert informasjon om tillatelse til å benytte rå fisk i rått kjæledyrfôr.
05.10.2023	Presisering om handelsdokument.

Innhold

Veileder om krav til produksjon av kjøledyrfôr som benytter animalske biprodukter	1
1. Innledning.....	3
Hva finner du i denne veilederen?	3
Regelverk	3
Bransjeretningslinjer	3
2. Definisjoner	4
3. Krav til godkjenning.....	4
4. Systemkrav	5
Grunnforutsetninger	5
Fareanalyse med kritiske kontrollpunkter (HACCP)	6
5. Materielle krav	7
Krav til råstoff	7
Krav til prosess.....	8
Krav til produkt.....	8
6. Import og eksport.....	9
Import.....	9
Eksport.....	9
7. Tilsyn fra Mattilsynet.....	10

1. Innledning

Hva finner du i denne veilederen?

I denne veilederen beskriver vi viktigste reglene som gjelder for produksjon av fôr til kjæledyr hvor det benyttes animalske biprodukter.

Veilederen omhandler ikke regler om produksjon av kjæledyrfôr som bare benytter vegetabiliske fôrmidler.

Vi anbefaler å lese [Generell innføring i EUs regelverk om animalske biprodukter](#) før du leser denne veilederen. Spesielt aktuelt er det som står om kategorisering av animalske biprodukter.

Veilederen er ikke juridisk bindende

Veilederen må leses sammen med forskriften, inklusive forordningsteksten, da det alltid er forskriften med oppdatert forordningstekst som utgjør de til enhver tid gjeldene bestemmelsene. Ved eventuell uoverensstemmelse mellom veilederne og forskriften med forordning, er det forskriftsteksten som gjelder.

Regelverk

Regelverket knyttet til håndtering av animalske biprodukter er harmonisert innen EØS-området. Det betyr at håndteringen av slike produkter skal være lik i alle landene innen området. EU oppnår et enhetlig regelverk ved å lage såkalte forordninger, regler som gjelder direkte i de enkelte EU-landene slik de er skrevet. Ettersom Norge ikke er medlem av EU må reglene gjennomføres i norsk rett før de blir gjeldende i Norge, og dette gjøres som oftest ved at forordningene gjøres til forskrifter.

Regulering av animalske biprodukter er gjort i forordning (EU) 1069/2009 (hovedforordningen) og forordning (EU) 142/2011 (gjennomføringsforordningen). Den sistnevnte inneholder en mer detaljert redegjørelse for de reglene som kommer frem i forordning (EF) 1069/2009 og på den måten operasjonaliserer den hovedforordningen. De to forordningene er gjort gjeldende i Norge ved at de er gjort til forskrifter gjennom animaliebiproduktforskriftens § 2. Animaliebiproduktforskriften inneholder den norske reguleringen av området. Når du leser forskriftens bestemmelser er det likevel viktig at en tar høyde for at hovedreglene fremkommer av forordning (EU) 1069/2009 og forordning (EU) 142/2011. Innholdet i forskriften for øvrig er i all hovedsak utfyllende nasjonale bestemmelser hvor EUs forordninger har overlatt til det enkelte EØS-land selv å bestemme om landet vil benytte seg av f. eks en unntaksbestemmelse.

Kjæledyrfôr er spesielt omtalt i animaliebiproduktforskriften §29, forordning 1069/2009, artikkel 35 og forordning 142/2011, vedlegg XIII.

Kjæledyrfôr og kjæledyrfôranlegg er også underlagt kravene i fôrregelverket. Disse ser ikke omtalt her, men en oversikt over fôrregelverkene finner man på [Mattilsynets nettsider](#).

Bransjeretningslinjer

Bransjeretningslinje som er anerkjent av Europakommisjonen:

- [FEDIAF Guide to good practice for the manufacture of safe pet foods](#)

2. Definisjoner

Her følger en tabell som beskriver begreper som man støter på i regelverket.

Ord	Definisjon	Regelverk
Animalske biprodukter	Hele kropper eller deler av dyr, produkter av animalsk opprinnelse eller produkter fra dyr, som ikke er beregnet på konsum, herunder oocytter, embryoer og sæd	Forordn. 1069/2009, art. 3, nr. 1
Avledede produkter	Produkter som er framstilt ved en eller flere behandlinger, omdanninger eller trinn i bearbeidningen av animalske biprodukter	Forordn. 1069/2009, art. 3, nr. 2
Bearbeidet fôr til kjæledyr	Fôr til kjæledyr unntatt rått fôr til kjæledyr, som er behandlet i samsvar med vedlegg XIII kapittel II nr. 3	Forordn. 142/2011, vedl. I, nr. 20
Boksefôr til kjæledyr	Varmebehandlet fôr til kjæledyr, i en hermetisk lukket beholder	Forordn. 142/2011, vedl. I, nr 16
Kjæledyr	Alle dyr av arter som mennesker vanligvis fôrer og holder, for andre formål enn konsum og oppdrett	Forordn. 1069/2009, art. 3, nr. 8
Produksjonsanlegg for fôr til kjæledyr	Anlegg eller innretninger for framstilling av fôr til kjæledyr eller animalske smaksforsterkere	Forordn. 142/2011, vedl. I, nr. 57
Rått fôr til kjæledyr	Fôr til kjæledyr som inneholder visse typer kategori 3-materiale som ikke er behandlet på annen måte enn ved kjøling eller infrysing	Forordn. 142/2011, vedl. I, nr. 21
Tyggesaker	Produkter som kjæledyr kan tygge på, framstilt av ugarvede huder og skinn fra hovdyr eller annet materiale av animalsk opprinnelse	Forordn. 142/2011, vedl. I, nr. 17

3. Krav til godkjenning

Produksjonsanlegg som framstiller fôr til kjæledyr med animalsk materiale må ha godkjenning av Mattilsynet som biproduktvirksomhet, kjæledyrfôranlegg (seksjon VIII) (Jf. forord. 1069/2009, art. 24, nr. 1 (e)). For å få slik godkjenning må virksomheten følge regelverket (Jf. forord. 1069/2009, art 35) og oppfylle både systemkrav og materielle krav i animaliebiproduktregelverket. Virksomheten vil også være en fôrvirksomhet og skal registreres hos Mattilsynet med aktiviteten «Fôrvarer-produksjon», og produksjonsformen «Produksjon av fôrblandinger som krever registrering», eller hvis det benyttes visse tilsetningsstoffer som «Produksjon av fôrblandinger som krever godkjenning» (Jf. forord. 183/2005, art. 9).

Du søker om godkjenning eller gjennomfører registrering via Mattilsynets skjematjeneste. Dersom du produserer fôr til kjæledyr og kun benytter bearbeidede animalske biprodukter veger du

produksjonsformen «Kjæledyrfôranlegg bearbeidet animalsk biprodukt (PETPP)». Produserer du fôr til kjæledyr og benytter animalske biprodukter som ikke er bearbeidet på forhånd velger du produksjonsformen «Kjæledyrfôranlegg ubearbeidet animalsk biprodukt (PETRP)». Du må også registrere hvilket produkt du produserer.

Det er du som virksomhet som har ansvar for å ha rett godkjenning og registrering i Mattilsynets skjematjeneste. Endrer du aktivitet må du gjøre Mattilsynet oppmerksom på dette.

Det er en [liste over godkjente kjæledyrfôranlegg](#) på Mattilsynets nettsider.

4. Systemkrav

Et kjæledyrfôranlegg må oppfylle systemkrav som er beskrevet i animaliebiproduktregelverket. Med systemkrav menes det at virksomheten må bygge opp et kvalitetssystem/egenkontrollsystem (Jf. forord. 1069/2009, art. 28) der virksomhetens beskrives med anlegg og utstyr og hvilke aktiviteter som foregår. Videre må alle arbeidsoperasjoner (rutiner) beskrives og aktuell informasjon samles og registreres (loggføres), slik at den kan gjenfinnes. Da kan virksomheten dokumentere opprinnelsen og behandlingen av et hvert produkt (batch) som virksomheten leverer fra seg. Hvis det skulle være feil eller reklamasjoner ved et produkt, vil virksomheten kunne finne ut hva som har gått galt og endre aktuelle rutiner slik at samme problemet ikke skjer igjen.

Kjæledyrfôranlegget må også ha system for håndtering av ubenyttet materiale. Materiale som er i igjen, eller som ikke skal brukes i produksjonen, skal sendes til et avfallsforbrenningsanlegg, samforbrenningsanlegg, bearbeidingsanlegg, biogass- eller komposteringsanlegg (Jf. forord. 142/2011, vedl. IX, kap. I (b)).

Systemkravene omfatter 1) grunnforutsetninger og 2) fareanalyse med kritiske kontrollpunkter (HACCP). Grundig arbeid med grunnforutsetningen reduserer arbeidet med fareidentifiseringer og kontroll med farer i de prosesser som foregår i virksomheten. Hvis grunnforutsetningene er godt håndtert, vil det stoppe farer fra å nå fram til virksomheten.

Grunnforutsetninger

Et grunnleggende krav til produksjonen er at produksjonslokalene er egnet til formålet. Lokalet skal være utformet på en slik måte at det materialet som kommer inn til virksomheten, lages og håndteres på en sikker måte slik at det ikke introduseres for farer (Jf. forord. 142/2011, vedl. XIII, kap. I). Dette gjelder bl.a. renhold og skadedyr. Viktige forebyggende tiltak mot skadedyr er renhold, ryddighet og at materiale som kan tjene som fôr til skadedyr er mest mulig utilgjengelig. Skadedyr skal bekjempes systematisk og dette skal dokumenteres (et dokumentert program).

Sporbarhet

Sporbarhet er svært viktig for å sikre mattrygghet, dette gjelder også for animalske biprodukter. Sporbarhet innebærer at det skal være mulig å følge et produkt gjennom hele produksjonskjeden, fra det animalske biproduktet oppstår til det er anvendt eller avhendet (disponert). Alle virksomheter skal kunne identifisere materialet ett trinn fram og ett trinn tilbake. De skal ha system og dokumentasjon på hvem de har mottatt animalske biprodukter og avledede produkter fra og hvem de har levert til (Jf. forordn. 1069 /2009, art. 22). For å løse dette er det etter animaliebiproduktregelverket krav om handelsdokument (Jf. forordn. 142/ 2009, art. 17 og vedl. VIII, kap. III).

Handelsdokument

Handelsdokumentet skal inneholde:

- en beskrivelse av det animalske biproduktet;
- informasjon om animaliebiproduktets opprinnelse og bestemmelsessted,
- mengden produkt i tillegg til avsender,
- transportør og mottaker med adresse og
- eventuelt godkjeningsnummer.

Det er utarbeidet et forslag til handelsdokument ved innenlandstransport som vedlegg til forskriften. Handelsdokument i papirformat skal utarbeides i tre eksemplarer (en original og to kopier). Originalen skal følge forsendelse fra avsender til det endelige bestemmelsesstedet. Mottakeren skal oppbevare originalen, produsenten skal oppbevare den ene kopien og transportøren den andre. Handelsdokumenter kan også foreligge elektronisk (Jf. animaliebiproduktforskriften §23). Da skal den elektroniske informasjonen være tilgjengelig for transportøren. Avsender, transportør og mottaker skal **føre registre med tilhørende handelsdokument** (Jf. forordn. 142/2011, art. 22) og disse skal oppbevares i minst to år (Jf. forordn. 142/2011, vedl. VIII, kap. III, nr. 5).

Bearbeidet kjæledyrfôr og tyggesaker anses som sluttprodukt (iht. forord. 142/2011, art. 3). Det er ikke krav til at det ferdige kjæledyrfôret skal følges av handelsdokument etter at det er ferdig produsert.

Transport

De som transporterer animalske biprodukter til et kjæledyrfôranlegg skal være registrert hos Mattilsynet via. Mattilsynets skjematjeneste i seksjon XIII «Andre registrerte operatører» med produksjonsformen «Transport av animalske biprodukter og avledede produkter (TRANS)».

Under transporten skal det være en etikett festet på enten på kjøretøyet, emballasjen eller beholderen det animalske biproduktet transporteres i. På etiketten skal det stå tydelig hvilken kategori animalske biprodukter som transporteres. Det er også krav til at etiketten minimum bør være på størrelse med et A4 ark (Jf. animaliebiproduktforskriften §23) og skal ha en bestemt fargekoding:

- Kategori-1 materiale: svart
- kategori-2 materiale: gult
- kategori-3 materiale: blågrønt

Ved transport av materiale som skal benyttes til framstilling av kjæledyrfôr som tar over 24 timer, skal det være kjølt, fryst eller ensilert. For kjøtt eller kjøttprodukter må ikke temperaturen være over 7°C. Enkelte melkeprodukter er unntatt kjølekravet hvis de er behandlet på en måte hvor det ikke utgjør en risiko for dyrehelsen at det ikke transporteres avkjølt. Dette kan for eksempel være mysepulver. Kjøretøyet må være utformet på en slik måte at temperaturen kan overvåkes og være den samme under hele transporten (Jf. forord. 142/2011, vedl. VIII, avsnitt 2).

Hvis kjæledyrfôranlegget benytter transportører som ikke er en del av virksomheten, bør anlegget stille krav til sine transportører at de oppfyller regelverket for å sikre seg at materialet de mottar er trygt og egnet som kjæledyrfôr.

Fareanalyse med kritiske kontrollpunkter (HACCP)

Kjæledyrfôranlegg har krav om å etablere systemer for fareanalyse med kritiske kontrollpunkter (HACCP) (Jf. forord. 1069/2009, art. 29). HACCP har til hensikt å sikre at alle helsefarer som utgjør en risiko for mattryggheten er kjent, forebygget, eliminert eller redusert til et akseptabelt nivå. Ofte viser det seg at farene allerede er godt tatt hånd om gjennom å følge de grunnleggende kravene til anlegg og drift (grunnforutsetninger), men sikker kan du ikke være før har sjekket all mulige svake punkter.

Innholdet i HACCP består av 7 punkter (Jf. forordn. 1069/2009, art. 29, nr. 2):

1. identifisere alle farer som må hindres, fjernes eller reduseres til et akseptabelt nivå,
2. identifisere de kritiske kontrollpunktene på det eller de trinn der kontroll er viktig for å hindre eller fjerne en fare eller redusere den til et akseptabelt nivå,
3. fastsette kritiske grenser for kritiske kontrollpunkter som skiller det som kan aksepteres, fra det som ikke kan aksepteres, for å hindre, fjerne eller redusere identifiserte farer,
4. fastsette og gjennomføre effektive framgangsmåter for overvåking av kritiske kontrollpunkter,
5. fastsette korrigerende tiltak når overvåkingen viser at et kritisk kontrollpunkt ikke er under kontroll,
6. innføre framgangsmåter for å verifisere at tiltakene som beskrives i bokstav a)–e), er fullstendige og fungerer effektivt. Verifisering skal utføres regelmessig,
7. innføre dokumenter og registrering som er tilpasset foretakets art og størrelse, for å vise at tiltakene som beskrives i bokstav a)–f), anvendes effektivt.

Eksempler på kritiske kontrollpunkter kan du se i FEDIAFs Guide to Good Practice.

5. Materielle krav

Det er krav i regelverket til råstoff, prosess og til produkter for kjæledyrfôranlegg. Disse kravene betegnes som materielle krav. Det er ulike krav til rått kjæledyrfôr og til behandlet kjæledyrfôr.

Krav til råstoff

Rått kjæledyrfôr

I motsetning til fôr til matproduserende dyr kan det i fôr til kjæledyr benyttes rått animalsk materiale som ikke er behandlet på annen måte enn at det er kjølt eller fryst. Dette fôret har betegnelsen «rått kjæledyrfôr».

I **rått kjæledyrfôr** kan bare følgende kategori-3 materiale benyttes (jf. forord. 1069/2009, art. 10, bokstav a, bokstav b punkt i og ii):

- Skrotter og deler av vilt og felte dyr som kan brukes som mat til mennesker.
- Skrotter og deler av dyr som er slaktet ved et slakteri og som kan brukes som mat til mennesker.
- Skrotter og deler av dyr som er slaktet ved et slakteri, som ikke er egnet som mat til mennesker, men som samtidig ikke viser tegn på å ha sykdommer som kan overføres til mennesker eller dyr.
- Fjørfehoder fra fjørfe som er slaktet på slakteri, og hvor selve fjørfeet kan brukes som mat til mennesker.

Rå fisk kan benyttes etter tillatelse fra Mattilsynet (jf. forord. 1069/2009, art. 16). Godkjente kjæledyrfôranlegg kan derfor søke sitt lokale Mattilsynkontor om bruk av rå fisk i produksjon av rått kjæledyrfôr. Det kan settes vilkår. Dette kan eks. være temperaturkrav til råstoff under transport og lagring.

Bearbeidet kjæledyrfôr

Kjæledyrfôret kan også være **bearbeidet** (jf. forord. 142/2011, vedl. XIII, kap. II, nr. 3). Dette er beskrevet nærmere i avsnittet «Krav til prosess» i dette dokumentet. Med få unntak¹, er det bare kategori-3-materiale som kan benyttes til bearbeidet kjæledyrfôr (Jf. forordn. 142/2011, vedl. XIII, kap. II, nr. 2).

Det er noen få kategori 3-matrerialer som ikke kan benyttes:

- Huder, skinn, hover, klover, fjør, ull, horn, hår og pels fra dyr som må undersøkes fra for TSE, eller drøvtyggere som er undersøkt for TSE med positivt resultat. (n)
- Fettvev fra drøvtyggere med uavklart TSE-status (o)
- Kjøkken og matavfall (p)

Krav til prosess

Rått kjæledyrfôr

Det er ikke krav til at rått kjæledyrfôr skal bearbeides på noen måte.

Bearbeidet kjæledyrfôr

Hvis det benyttes flere forskjellige animalske biprodukter som kommer fra **landdyr**, skal hver av dem være bearbeidet med den metoden som regelverket beskriver i forord. 142/2011, vedl. X, eller være varmebehandlet slik de oppnår en kjernetemperatur på 90°C. Alternativt kan den ferdige fôrblendingen være varmebehandlet slik at den oppnår en kjernetemperatur på 90°C.

Tørking og gjæring regnes som en bearbeidingsmetode, og kan brukes på animalske biprodukter fra **akvatiske dyr (eks. fisk), virvelløse landdyr (eks. insekter), virvelløse dyr som lever i vann (eks. skjell), samt gnagere (eks. mus) og haredyr** hvis det kan dokumenteres at det ikke medfører en risiko for folke- eller dyrehelse (Jf. animaliebiproduktforskriften §29). Slik dokumentasjon kan være analyser som viser at fôret tilfredsstillende de mikrobiologiske kravene.

Boksefôr skal varmebehandles til en Fc-verdi på minst 3 (Jf. forord. 142/2011, vedl. XIII, kap II, nr. 3 (a)), og oppbevares i en hermetisk lukket beholder (Jf. forord. 142/2011, vedl. I, nr. 16).

Krav til produkt

Rått kjæledyrfôr

For å sikre at rått kjæledyrfôr ikke utgjør en uakseptabel risiko for folke- og dyrehelsen er det følgende mikrobiologiske krav til produktet (Jf. forord. 142/2011, vedl. XIII, kap. II, nr. 5 og nr. 6):

- det skal ikke forekomme *Salmonella* i 5 prøver a/25 g.
- *Enterobacteriaceae*: n=5, c=2, m=500 i 1g, M= 5000 i 1g

n= antall prøver som skal undersøkes

m= terskelverdien for bakterietallet; resultatet anses som tilfredsstillende dersom bakterietallet i samtlige prøver ikke overstiger m

M= største bakterietall; resultatet anses som ikke tilfredsstillende dersom bakterietallet i en eller flere prøver er lik eller høyere enn M

c= antall prøver der bakterietallet kan ligge mellom m og M, idet prøven alltid betraktes som akseptabel dersom bakterietallet i de andre prøvene er lik eller lavere enn m

¹ Det er tillatt å bruke importert kategori-1 materiale til bearbeidet kjæledyrfôr i noen spesielle tilfeller. Dette gjelder når biproduktene kommer fra dyr som er blitt behandlet med legemidler eller andre stoffer som ikke er godkjent i EU, men som er godkjent i opprinnelseslandet (142/2011, vedlegg VIII, kap II, 2, b, iii).

Ved mikrobiologiske funn som er overskrider kravene beskrevet ovenfor, skal Mattilsynet varsles.

- Funn av *Enterobacteriaceae* skal skje via Mattilsynets Skjemateneste via Meldeskjema for meldepliktig hendelse, Andre meldepliktige funn.
- Funn av salmonella skal via Mattilsynets Skjemateneste via Meldeskjema for meldepliktig hendelse, Funn av salmonella.

Dere må beskrive hvilke korrigerende tiltak som er iverksatt for at dette ikke skal skje igjen (jf. Forord. 142/2011, vedl. XI, kap. II, nr. 6, (endring gjennomført i forord. 2020/762).

Når et animalsk materiale skal brukes til rått fôr til kjæledyr skal det også merkes «*Brukes bare som fôr til kjæledyr. Oppbevares adskilt fra næringsmidler. Vask hender og rengjør verktøy, redskaper og overflater etter håndtering av dette produktet*» (Jf. forord. 142/2011, vedl. VIII, kap. II). I fôrregelverket er det egne bestemmelser for merking av kjæledyrfôr (Jf. forord. 767/2009). Dette er beskrevet i Mattilsynets «[Veileder for merking av fôrvarer](#)» og i bransjeretningslinjen «[FEDIAF code of good labelling practice](#)».

Bearbeidet kjæledyrfôr

For å sikre at bearbeidet kjæledyrfôr ikke utgjør en uakseptabel risiko for folke- og dyrehelsen, er det mikrobiologiske krav til produktet (jf. forord. 142/2011, vedl. XIII, kap 2, nr. 5 og nr. 6):

- det skal ikke forekomme *Salmonella* i 5 prøver a/25 g.
- bakterietallet for *Enterobacteriaceae* skal være under 300 i 5 prøver a/1 g.

De mikrobiologiske kravene gjelder også for **tyggesaker**, og de skal gjennomgå en behandling som sikrer at disse kravene er oppfylt.

6. Import og eksport

Import

Med import menes innførsel av materiale fra land utenom EU (tredjestat).

Det kan bare importeres rått og behandlet kjæledyrfôr som er produsert av det materialet som er beskrevet under «Krav til råstoff». De skal også være behandlet som beskrevet under «Krav til prosess». Det skal følge en attest med forsendelsen (Jf. forord. 1069/2009, art. 48). Se krav til import av kjæledyrfôr i forordning 142/2011, vedlegg XIV, kap. II og vedlegg XV for hygiesertifikater. Må importeres via. veterinær grensekontrollstasjon.

Man kan bare importere kategori-3 materiale fra land som er oppført på [EUs liste over godkjente virksomheter](#).

Importert kategori -1 materiale som skal brukes i bearbeidet kjæledyrfôr (Jf. forord. 142/2011, vedl. VIII, kap II, 2, b, iii) skal merkes godt med flytende trekull eller trekullpulver før import. Det må også transporteres direkte til kjæledyrfôranlegget (Jf. forord. 142/2011, vedl. XIV, avsnitt 8, 5).

Eksport

Ved eksport av kjæledyrfôr må varen ofte følges av et eksportdokument utstedt av Mattilsynet for å slippe inn i importlandet. Flere land stiller særkrav til innholdet i eksportdokumentene, og Mattilsynet forhandler med importlandene for å bli enige om hvilke eksportdokumenter som skal benyttes og innholdet i dem.

For mer informasjon om eksport se [Eksport av fisk og sjømat](#) (gir også informasjon om helsesertifikater og eksport av animalske biprodukter som fiskemel og fiskeolje).

[Utstedelse av eksportdokumenter for fiskebiprodukter](#)

7. Tilsyn fra Mattilsynet

Alle kjæledyrfôranlegg kan forvente uanmeldte tilsyn fra Mattilsynet.